

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу
«Громадянська освіта й основи цивільного захисту»
10–11 класи
для закладів загальної середньої освіти

Автори: Берендєєв Сергій, Коваленко Анна, Лисогор Людмила,
Мехед Ольга, Покляцький Сергій, Сергієнко Всеволод.

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.08.2025 №1192)

**Модельна навчальна програма інтегрованого курсу
«Громадянська освіта й основи цивільного захисту» для 10–11 класів
для закладів загальної середньої освіти**

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Громадянська освіта й основи цивільного захисту» для 10–11 класів розроблена згідно з Законом України “Про освіту” від 05.09.2017 №2145-VIII, “Про повну загальну середню освіту” від 16.01.2020 №463-IX, Державного стандарту профільної середньої освіти від 25.07.2024 р. № 851, наказу МОН від 21.07.2025 № 1047 “Про затвердження Типової освітньої програми для навчання на рівнях повної загальної середньої освіти осіб, які проживають або проживали на тимчасово окупованій території України”, наказу Державної установи “Український інститут розвитку освіти” від 16 травня 2025 року №60-аг “Про утворення робочих груп щодо розроблення модельних навчальних програм з вивчення окремих предметів, адаптованих до потреб здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій”.

Метою модельної навчальної програми є формування у здобувачів освіти української ідентичності, національно-патріотичного світогляду, ключових компетентностей необхідних для активної участі у демократичному суспільстві, а також здобуття знань та практичних навичок з цивільного захисту та надання домедичної допомоги.

Особлива увага приділяється вихованню громадянської свідомості, поваги до української державності, культури та прав людини, а також підтримці психологічної стійкості та адаптації учнів/учениць до складних життєвих обставин.

Основні завдання програми:

- сформувати розуміння демократичних цінностей, прав і свобод людини, громадянської відповідальності та ролі України як суверенної держави;

- ознайомити здобувачів освіти з основами цивільного захисту, включаючи правила поведінки в умовах надзвичайних ситуацій (зокрема під час воєнних дій), використання засобів індивідуального захисту та положень міжнародного гуманітарного права;
- розвивати практичні навички надання домедичної допомоги при травмах, кровотечах, зупинці дихання, опіках та інших критичних станах;
- розвивати критичне мислення, інформаційну грамотність та здатність розпізнавати дезінформацію, пропаганду та маніпуляції в умовах інформаційної війни;
- сприяти психологічній стійкості, формуванню навичок самодопомоги та взаємопідтримки в кризових ситуаціях;
- виховувати активну громадянську позицію, повагу до української культури, історії та державності, а також готовність до волонтерської діяльності;
- забезпечити адаптацію навчального процесу до потреб здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій, враховуючи обмежений доступ до ресурсів, психоемоційний стан, можливі перерви в навчанні та специфіку умов перебування здобувачів освіти на тимчасово окупованих територіях.

Після успішного опанування цієї модельної навчальної програми учні зможуть:

- демонструвати глибоке розуміння демократичних цінностей, основоположних прав людини та своєї відповідальної ролі як активних громадян України;
- ефективно виявляти дезінформацію та впевнено протидіяти різноманітним маніпуляціям в інформаційному просторі, використовуючи навички критичного мислення;

- безпечно діяти в надзвичайних ситуаціях, спираючись на ґрунтовні знання основ цивільного захисту та вміння застосовувати їх на практиці;
- правильно надавати домедичну допомогу при невідкладних станах, чітко дотримуючись стандартних алгоритмів та послідовності дій;
- виявляти психологічну стійкість у кризових ситуаціях, а також надавати базову підтримку собі та іншим, сприяючи психоемоційній стабілізації;
- усвідомлювати визначальне значення громадянської активності та поглиблювати свою повагу до української культури й тисячолітньої історії.

Програма відповідає компетентнісному потенціалу громадянської та історичної освітньої галузі, а також інтегрує елементи здоров'язбережувальної та інформатичної галузей. Вона сприяє формуванню таких ключових компетентностей:

- громадянські та соціальні компетентності: розуміння демократичних принципів, прав і обов'язків громадянина, повага до прав людини, готовність до співпраці та волонтерства;
- здоров'язбережувальна компетентність: здатність забезпечувати власну безпеку, надавати домедичну допомогу, підтримувати фізичне та психічне здоров'я в кризових умовах;
- інформаційно-цифрова компетентність: уміння критично оцінювати інформацію, розпізнавати дезінформацію та безпечно використовувати цифрові ресурси;
- соціально-емоційна компетентність: здатність керувати емоціями, демонструвати емпатію та підтримувати інших у складних ситуаціях;

- підприємливість та ініціативність: готовність брати на себе відповідальність за власні дії та пропонувати ефективні рішення для захисту громади.

Адаптація змісту програми.

В умовах збройного конфлікту та тимчасової окупації частини території України питання громадянської освіти, цивільного захисту та надання домедичної допомоги є вкрай актуальним для учнівства з тимчасово окупованих територій. Адже вони опинились в умовах інформаційного вакууму, дезінформації та стикаються з різними викликами, такими як обмежений доступ до якісної освіти, вплив ворожої пропаганди, психологічний тиск та загрози особистій безпеці.

Програма адаптована для надання базових знань та розвитку навичок, які допоможуть учням/ученицям захистити себе, своїх близьких та зберегти свою громадянську ідентичність. Вона сприяє вихованню свідомих громадян, які розуміють свої права, обов'язки та роль у розбудові демократичного суспільства. Навчання за українськими стандартами є не тільки правом цих дітей, а й стратегічною необхідністю для збереження їхньої української ідентичності та подальшої інтеграції в український суспільно-політичний простір.

Реалізацію програми доцільно здійснювати використовуючи наступні форми організації навчання, які будуть враховувати специфіку перебування здобувачів освіти на тимчасово окупованих територіях та можливі безпекові ризики:

1. Екстернатна форма (самостійне опрацювання освітніх матеріалів та складання підсумкових атестацій).
2. Сімейна форма навчання.

3. Патронаж для дітей, що перебувають на тимчасово окупованій території та продовжують навчання в українській системі освіти;
4. Дистанційна або онлайн-освіта (з використанням рекомендованих платформ).
5. Індивідуальний навчальний план або консультаційна підтримка після переїзду на підконтрольну територію.

Культурна складова реалізується через акцент на формуванні української громадянської ідентичності шляхом ознайомлення з історією, культурою та сучасними досягненнями України, уникаючи тем, які можуть викликати емоційний дискомфорт. Практична спрямованість програми забезпечується використанням доступних засобів, зокрема підручних матеріалів для домедичної допомоги та простих алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях, що дає змогу ефективно навчатися в умовах обмежених ресурсів. Особливу увагу приділено протидії пропаганді через розвиток навичок розпізнавання маніпуляцій та фейкової інформації, а також основам міжнародного гуманітарного права, що допоможе у захисті власних прав та свобод.

Програма передбачає використання адаптованих методів, що найкраще відповідають умовам навчання на тимчасово окупованих територіях та враховують обмежений доступ до освітніх ресурсів. Зокрема, це заняття, які можуть відбуватися як онлайн, так і через попередньо записані відео уроки з вбудованими інтерактивними елементами. Їх можна використовувати, як основу для роз'яснення ключових аспектів громадянської освіти, цивільного захисту та домедичної допомоги. Перелік видів діяльності на уроці, передбачений навчальною програмою є орієнтовним, тому учителі мають змогу самостійно обирати відповідні форми та методи навчання, які забезпечують ефективний розвиток ключових компетентностей їхніх учнів та учениць.

Для розвитку практичних навичок передбачені практичні тренінги, які спонукають здобувачів освіти до самостійного відпрацювання алгоритмів надання домедичної допомоги. Це може бути імітація дій з використанням підручних засобів, таких як бинти, тканина або частини одягу, з можливістю фіксації процесу на фото чи відео для подальшого аналізу та отримання зворотного зв'язку. Також передбачені ситуаційні завдання та симуляції реальних сценаріїв, наприклад, дій під час повітряної тривоги чи евакуації, які сприяють поглибленому розумінню та практичному застосуванню здобутих знань та навичок.

Кейс-аналіз реальних або гіпотетичних ситуацій, зокрема дії волонтерів під час кризових ситуацій або аналіз медіа джерел, сприяють розвитку критичного мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення. Зміст навчальної програми також заохочує до реалізації групових та індивідуальних проєктів, наприклад створення пам'яток з безпеки або планів дій у надзвичайних ситуаціях, що розвиває навички командної роботи та особисту відповідальність. Для узагальнення передбачено проведення рефлексії та дискусій, які є важливими інструментами для розвитку громадянської позиції, психологічної стійкості та здатності осмислювати власний досвід та емоції.

Структура програми

Навчальна програма є інтегрованим курсом, який поєднує елементи громадянської освіти, основ цивільного захисту та надання домедичної допомоги. Зміст структуровано таким чином, щоб забезпечити логічне поєднання теоретичного матеріалу з практичними заняттями та моделюванням ситуацій. Програма розрахована на 70 годин (2 години на тиждень) для учнів/учениць 10 класів і 52 години (1,5 годин) для

учнів/учениць 11 класів і складається з 4 розділів, адаптованих до умов кожного року навчання:

10 клас

Розділ I. Права і свободи людини.

Розділ II. Демократичне суспільство.

Розділ III. Основи цивільного захисту.

Розділ IV. Вступ до домедичної допомоги.

11 клас

Розділ I. Україна і Світ.

Розділ II. Інформаційне суспільство.

Розділ III. Основи тактичної медицини.

Розділ IV. Цивільне населення в кризових умовах.

Розподіл годин

Типовий навчальний план

для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти,
адаптований до потреб учнів з тимчасово окупованих територій

Інтегрований курс	10 клас	11 клас
Громадянська освіта та основи цивільного захисту	70	52

Інтегрований курс
«Громадянська освіта й основи цивільного захисту» 10 клас

10 клас		
Розділ I Права і свободи людини		
Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета	Орієнтовні види навчальної діяльності
пояснює суть політико-правового зв'язку громадянина з Україною, українським народом та громадянським суспільством [12 ГЮ 5.2.3-1] висловлює аргументовану думку щодо важливості для України власних державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей [12 ГЮ 6.3.1-2] моделює способи дій, спрямованих на утвердження демократії в Україні, захист	Еволюція прав людини. Виникнення та розвиток концепції прав людини. Основоположні права і свободи людини: визначення та значення. Класифікація прав людини: покоління та види прав. Видатні борці за права людини: їх внесок у захист прав і свобод. Взаємовідносини «людина – держава». Верховенство права, як основа правової держави. Конституційні права і обов'язки громадян. Поняття прав дитини. Поняття прав дитини та їх особливості.	Обговорення в проблемного питання (на вибір) Опрацювання (читання із розумінням) та обговорення документів, які гарантують права та обов'язки громадян, пов'язані із захистом України Виконання ситуативних завдань (на вибір) Дослідницький проєкт «Історія прав людини» Учні/учениці обирають історичний період (наприклад, Просвітництво, ХХ століття) і досліджують, як формувалися права людини, аналізуючи ключові документи (Декларація прав людини і громадянина, Загальна декларація прав людини). Презентують результати у вигляді есе або презентації. Дебати «Покоління

національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України, державної незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу [12 ГІО 5.1.1-3] обґрунтовує необхідність дотримання прав людини в громадському просторі, розпізнає їх порушення і дискримінацію [12 ГІО 2.3.2-2] виявляє у пропонованих ситуаціях випадки порушення права на повагу до людської гідності і пропонує способи його захисту [12 ГІО 5.1.3-1] тлумачить основні поняття міжнародного	Конвенція ООН про права дитини: основні положення. Забезпечення та реалізація прав дитини в Україні: законодавство, інституції та існуючі виклики. Механізми захисту прав людини і прав дитини. Порушення прав людини: види, причини, наслідки. Поняття та види механізмів захисту прав людини. Міжнародні та європейські механізми захисту прав людини їхні функції та ефективність. Права людини та права дитини в умовах збройного конфлікту. Забезпечення та захист прав людини та прав дитини в умовах збройного	прав людини» Учні/учениці обговорюють важливість одного з поколінь прав (громадянські, соціально-економічні, колективні). Визначають, які права найактуальніші сьогодні. Кейс-аналіз «Видатні борці за права» Учні/учениці досліджують внесок однієї особи (наприклад, Мартін Лютер Кінг, Малала Юсафзай, Нельсон Мандела) у захист прав людини, аналізуючи їхні дії та вплив. Готують доповідь або інфографіку. Груповий проєкт «Права та обов’язки громадянина» Учні/учениці аналізують Конституцію України, вибирають 3–5 ключових прав і обов’язків громадян, створюють постер або відеоролик, пояснюючи їх значення для сучасного суспільства. Аналіз Конвенції ООН про права дитини Учні/учениці
--	---	---

гуманітарного права та його роль у захисті життя і людської гідності [12 ГІО 6.3.2-1] пояснює важливість міжнародної співпраці у відсічі військовій агресії, необхідність обмеження насильства в умовах збройного конфлікту і невідворотності покарання за воєнні злочини [12 ГІО 6.3.2-2] обґрунтовує необхідність захисту прав і гідності людини [12 ГІО 5.2.1-1] пояснює способи реалізації та механізми захисту власних прав у демократичний і законний спосіб [12 ГІО 5.2.1-2] моделює соціальні ситуації з погляду	конфлікту. Міжнародне гуманітарне право. Орієнтовні теми практичних занять. Як звернутися до Європейського суду з прав людини: покрокова інструкція. Роль правозахисних організацій та правозахисників у захисті прав людини. Способи та шляхи захисту цивільних осіб в умовах збройного конфлікту. Як убезпечити себе та своїх близьких в умовах збройного конфлікту: практичні поради. Права і свободи людини як основа демократії: практичні приклади.	аналізують ключові положення Конвенції ООН про права дитини, обирають одне право (наприклад, право на захист від насильства) і досліджують, як воно реалізується в Україні. Презентують результати. Створення інформаційної кампанії Учні/учениці розробляють плакат, буклет або пост у соцмережах, спрямований на підвищення обізнаності про права дитини (наприклад, право на безпечне середовище). Кейс-аналіз «Порушення прав людини» Учні/учениці обирають реальний приклад порушення прав людини (наприклад, дискримінація, цензура) і досліджують, які механізми захисту (національні чи міжнародні) були застосовані. Готують звіт. Моделювання діяльності міжнародної
---	---	---

дотримання прав людини і вимог законодавства [12 ГІО 5.2.2-1]		організації Учні/учениці моделюють засідання Європейського суду з прав людини або Комітету ООН, розглядаючи умовну справу про порушення прав людини. Дослідження «Роль омбудсмена» Учні/учениці досліджують діяльність Уповноваженого з прав людини в Україні, аналізуючи конкретний випадок захисту прав у різних інстанціях. Готують презентацію або інфографіку. Аналіз впливу війни на права людини Учні/учениці досліджують, як збройний конфлікт в Україні впливає на права людини (наприклад, право на життя, освіту, безпеку), і пропонують ідеї щодо підтримки постраждалих. Готують есе або презентацію. Рольова гра «Міжнародне гуманітарне право» Учні/учениці моделюють ситуацію, де міжнародні організації) допомагають захистити
--	--	--

		права дітей у зоні конфлікту. Проект «Допомога дітям у конфлікті» Учні/учениці розробляють план дій для захисту прав дітей у зонах конфлікту (наприклад, організація безпечних шкіл чи гуманітарної допомоги). Презентують у форматі буклета чи відео.
Розділ II Демократичне суспільство		
пояснює механізм демократії в Україні та Європі [12 ГІО 6.1.1-1] установлює залежності між розвитком демократії, дотриманням прав людини в державах і добробутом населення [12 ГІО 6.1.1-3] характеризує способи впливу громадян на політику [12 ГІО 6.1.1-2] описує виборчий процес і пов'язані з ним ризики [12 ГІО 6.1.2-1]	Демократична держава. Виникнення, зміст та основні демократичні цінності. Конституція та її роль. Правова держава, розподіл влади. (законодавча, виконавча, судова). Вибори та референдуми як форми прямого народовладдя. Політичні партії та їх роль та функції в демократичному процесі. Загрози для демократії:	Обговорення в проблемного питання (на вибір) Опрацювання (читання із розумінням) та обговорення документів, які гарантують права та визначають обов'язки громадян України Виконання ситуативних завдань (на вибір) Дебати «Основні цінності демократії» Учні/учениці діляться обговорюють, які демократичні цінності (свобода, рівність, справедливість) є найважливішими для сучасної України. Симуляція «Розподіл влади» Учні/учениці моделюють роботу законодавчої,

оцінює ідеології та діяльність політичних партій, суспільних рухів, організацій та їх роль у розвитку демократичного суспільства [12 ГІО 6.1.2-2]	аналіз сучасних викликів та шляхи їх подолання. Громадянське суспільство. Поняття громадянського суспільства та його роль у розвитку демократії.	виконавчої та судової гілок влади, розігруючи ситуацію (наприклад, ухвалення нового закону). Аналіз нормативно-правових актів. «Конституція України» Учні/учениці обирають 2–3 статті Конституції України, аналізують їх значення та створюють презентацію чи постер, пояснюючи, як ці статті впливають на життя громадян.
оцінює переваги і ризики ідей для вирішення екологічних, економічних, соціальних завдань державного та/або глобального рівня [12 ГІО 6.2.1-3]	Участь громадян у формуванні та функціонуванні громадянського суспільства.	Моделювання виборчого процесу Учні/учениці організовують імітацію виборів (наприклад, обрання «лідера класу»), розробляючи передвиборчу кампанію, бюлетені та правила голосування.
обґрунтовує необхідність захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України та збройної відсічі агресії [12 ГІО 6.3.1-1]	Форми самоорганізації: громадські організації, ініціативні групи та інші форми активності громадян.	Дослідження «Роль політичних партій» Учні/учениці обирають одну, (або декілька) політичну партію в Україні, досліджують її програму та роль у демократичному процесі, презентуючи аналіз у вигляді доповіді чи інфографіки.
долучається до створення проектів	Громада. Визначення громади та її роль у житті людини, суспільства та держави. Механізми реалізації та захисту прав і законних	Дискусія «Загрози

рішень, спрямованих на подолання дискримінації [12 ГІО 5.3.2-2] оцінює власну громадянську позицію [12 ГІО 5.1.1] досліджує ситуації в місцевій громаді (у закладі освіти тощо), виокремлює явища чи процеси, які потребують змін [12 ГІО 6.2.1-1] висловлює аргументовану думку щодо різних аспектів громадсько-політичного життя в Україні та світі [12 ГІО 6.3.1-3]	інтересів громади. Участь громадян у розв'язанні проблем своєї громади. Роль громадянина у демократизації суспільства. Демократичний громадянин: якості, цінності та відповідальність. Що таке громадянська позиція? Активність, відповідальність та волонтерство як прояви громадянської свідомості. Внесок кожного громадянина у зміцнення демократичних процесів. Дитячі й молодіжні громадські об'єднання Свобода асоціацій. Право на об'єднання та його значення для розвитку	демократії» Учні/учениці аналізують сучасні загрози демократії (популізм, дезінформація, корупція) і пропонують шляхи їх подолання, використовуючи приклади з новин. Готують аргументи для групової дискусії. Кейс-аналіз «Роль громадянського суспільства» Учні/учениці досліджують приклад діяльності громадянського суспільства в Україні (наприклад, волонтерський рух чи громадська ініціатива) і презентують, як він вплинув на демократію. Гра «Створення громадської ініціативи» Учні/учениці розробляють ідею громадської ініціативи (наприклад, прибирання парку, допомога школі) і презентують план її реалізації. Презентація «Громадські організації в дії» Учні/учениці
--	--	---

	громадянського суспільства. Дитячі та молодіжні об'єднання, рухи та їх роль у формуванні активної громадянської позиції. Практичні аспекти створення молодіжної громадської організації. Розробка та реалізація молодіжних соціальних проєктів. Орієнтовні теми практичних занять. Організація та проведення загальношкільних громадських слухань. Створення дитячої організації: від ідеї до реалізації. Мій внесок у розвиток громади: конкретні дії та ініціативи.	досліджують діяльність однієї громадської організації в Україні (наприклад, «Пласт» чи екологічна організація) і створюють презентацію про її внесок у суспільство. Проект «Моя громада» Учні/учениці досліджують свою місцеву громаду (село, місто, район), визначають її потреби (наприклад, ремонт доріг, дитячі майданчики) і пропонують ідеї вирішення проблем. Рольова гра «Засідання громади» Учні/учениці моделюють засідання місцевої ради, де обговорюють проблему громади (наприклад, захист парку) і пропонують механізми захисту прав громади. Есе «Я – демократичний громадянин» Учні/учениці пишуть есе, описуючи якості демократичного громадянина та як вони можуть проявляти громадянську позицію в школі чи громаді.
--	--	--

		Кампанія «Моя громадянська позиція» Учні/учениці створюють постер, відео чи пост у соцмережах, закликаючи до громадянської активності (наприклад, сортування сміття, волонтерство). Груповий проєкт «Внесок у демократію» Учні/учениці розробляють ідею невеликого проєкту (наприклад, благодійна акція), який зміцнює демократичні процеси в школі чи громаді, і презентують її. Симуляція «Створення молодіжної організації» Учні/учениці розробляють концепцію молодіжної організації (назва, мета, діяльність) і презентують її у форматі рекламного ролика чи постера. Проект «Соціальна ініціатива молоді» Учні/учениці розробляють план молодіжного соціального проєкту (наприклад, екологічна
--	--	---

		акція, допомога притулку для тварин) і презентують його як пропозицію для громади.
Розділ III Основи цивільного захисту		
застосовує інформацію щодо роботи служб, які надають компетентну й фахову допомогу й застосовує її відповідально за потреби [12 СЗО 1.1.1-2] обирає безпечні моделі поведінки в разі виникнення небезпеки невизначеного характеру [12 СЗО 2.4.1-2] розпізнає та застосовує прийоми емоційної підтримки інших осіб у разі аналізує ризики виникнення надзвичайних ситуацій [12 СЗО 2.2.1-1] здійснює моніторинг та аналіз інформації для прогнозування наслідків небезпечних ситуацій [12 СЗО 2.2.1-3] зіставляє прогнозовані й непрогнозовані життєві ситуації [12 СЗО 2.1.1-1] визначає ймовірні ризики в умовах невизначеності	Вступ. Цивільний захист України. Нормативно-правова база. Єдина державна система цивільного захисту та її складові. Класифікація Надзвичайних ситуацій. Надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціального та воєнного характеру. Загальні ознаки надзвичайних ситуацій. Оповіщення та інформування населення. Сигнали оповіщення. Дії населення за сигналами. Використання сучасних засобів (мобільні додатки, офіційні канали). Підготовка до можливих надзвичайних ситуацій. «Екстрена валіза»: призначення,	Лекція-бесіда, робота з витягами із законів України, складання схеми «Структура ЄДСЦЗ». Аналіз прикладів надзвичайних ситуацій, презентації учнів/учениць, мозковий штурм. Практичне заняття: прослуховування аудіозаписів сигналів, розбір ситуаційних задач. Практична робота: складання індивідуального списку для «екстреної валізи», обговорення в парах. Віртуальна екскурсія (фото, відео), або моделювання ситуації «Перебування в укритті».

[12 СЗО 2.1.1-2] визначає ймовірну модель розвитку небезпечних ситуацій та їхніх наслідків природного, техногенного, соціального й воєнного характеру на основі встановлення причинно наслідкових зв'язків [12 СЗО 2.2.2-1] визначає алгоритм і моделює безпечну поведінку для запобігання небезпечним ситуаціям різного характеру [12 СЗО 2.4.1-1] визначає алгоритм і моделює безпечну поведінку для запобігання небезпечним ситуаціям різного характеру [12 СЗО 2.4.1-1] обирає безпечні моделі поведінки в разі виникнення небезпеки невизначеного характеру визначає ймовірні ризики в умовах невизначеності [12 СЗО 2.1.1-2] розпізнає та застосовує прийоми емоційної	склад, правила пакування. План дій родини в разі виникнення надзвичайної ситуації. Укриття населення. Засоби колективного захисту: сховища, протирадіаційні укриття, найпростіші укриття. Ознаки небезпечних територій. Правила поведінки під час виявлення вибухонебезпечних предметів. Засоби індивідуального захисту. Засоби індивідуального захисту органів дихання (протигази, респіратори) та шкіри. Медичні засоби індивідуального захисту. Захисні властивості споруд, техніки та місцевості. Основи першої психологічної допомоги. Ознаки стресу. Методи стабілізації емоційного стану (дихальні вправи, техніки заземлення).	Демонстрація ЗІЗ, практичне заняття з виготовлення ватно-марлевої пов'язки. Інтерактивна лекція, практичне виконання дихальних вправ. Моделювання алгоритму безпечної поведінки в умовах наявності різних загроз з боку мін і вибухонебезпечних предметів. Вправи на подолання проявів панічного нападу тривоги істерики ступору, апатії, гніву, злості, агресії
--	---	--

підтримки інших осіб у разі виникнення в них проблемних ситуацій (фізичних, психічних, соціальних) [12 СЗО 1.3.2-3]		
Розділ IV Основи домедичної допомоги		
зіставляє прогнозовані та непрогнозовані небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.1.1] аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження, аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2] використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних	Вступ до домедичної допомоги. Поняття, правові основи. Огляд місця події. Алгоритм дій: оглянути, заспокоїти, викликати, допомогти. Особиста безпека рятівника. Використання рукавичок. Правила виклику бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги. Первинний огляд постраждалого. Визначення ознак життя. Алгоритм дій (критична кровотеча, дихальні шляхи, дихання, кровообіг). Забезпечення стабільного положення. Допомога при кровотечах. Види кровотеч (артеріальна, венозна, капілярна). Метод прямого тиску на рану. Накладання	Лекція, робота з інструкціями, створення інфографіки. Аналіз оптимальних стратегій та способів надання домедичної допомоги. Виконання ситуативних завдань на застосування стандартних моделей надання домедичної допомоги з урахуванням дотримання прав людини Моделювання надання домедичної допомоги з урахуванням оцінки ризиків, власних можливостей і дотримання правил безпеки Опрацювання та практичне застосування

джерелах [12 СЗО 4.2.1] оцінює важливий вплив відповідальної поведінки на власні безпеку, життя, здоров'я й добробут тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.2-1] вміє знаходити мотивацію та виявляє гнучкість щодо власної діяльності й досягнення цілей в умовах швидких змін, складнощів [12 СЗО 4.6.2-3] застосовує інформацію щодо роботи служб, які надають компетентну й фахову допомогу й застосовує її відповідально за потреби [12 СЗО 1.1.1-2] співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення результату діяльності, спрямованої на здоров'я, безпеку та добробут [12 СЗО 4.7.1]	тиснучої пов'язки. Непрохідність дихальних шляхів. Причини, ознаки. Допомога при частковому та повному перекритті дихальних шляхів. Прийом Геймліха. Допомога при пораненнях. Класифікація ран. Первинна обробка рани (промивання, антисептики). Види перев'язувального матеріалу. Допомога при опіках та обмороженнях. Визначення ступеня та площі опіку. Перша допомога. Чого не можна робити. Допомога при отруєннях. Шляхи потрапляння отрути в організм. Домедична допомога при харчових отруєннях та отруєнні чадним газом. Повторення основних алгоритмів дій при виникненні надзвичайних ситуацій та надання домедичної допомоги.	відповідних протоколів й алгоритмів надання допомоги собі й наколишнім за потреби Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою симуляторів Зустріч з волонтерами/представн иками ДСНС (за можливості), розробка міні-проєкту «Чим я можу допомогти?». Практична робота.
--	--	---

	Відпрацювання практичних навичок (накладання пов'язки, виклик швидкої, евакуація).	
--	--	--

«Громадянська освіта й основи цивільного захисту» 11 клас

11 клас		
Розділ І Україна і Світ		
Очікувані результати навчання	Зміст навчального предмета	Орієнтовні види навчальної діяльності
визначає тенденції розвитку соціально-історичного простору під впливом природних факторів і діяльності людини [12 ГІО 2.2.1-3] зіставляє події, явища і процеси української та світової історії; визначає їх взаємовпливи [12 ГІО 4.1.3-2] пояснює механізм демократії в Україні та Європі [12 ГІО 6.1.1-1] обґрунтовує необхідність дотримання прав людини в громадському просторі, розпізнає їх порушення і дискримінацію [12 ГІО 2.3.2-2] виявляє у пропонованих ситуаціях випадки порушення права на повагу до людської	Тема 1. Інтеграція та глобалізація. Сутність інтеграції та глобалізації. Вплив глобалізації на економіку, культуру, екологію та людину. Виклики і загрози сучасного світу. Російська збройна агресія проти України як загроза світовому порядку та демократичним цінностям. Тема 2. Міжнародні відносини та міжнародне право. Міжнародні відносини: основи та принципи. Особливості міжнародного права. Механізми забезпечення глобальної безпеки. Роль урядових та неурядових міжнародних організацій. Тема 3. Україна в європейському та світовому співтоваристві. Співпраця України з	Обговорення проблемного питання (на вибір) Опрацювання (читання із розумінням) та обговорення документів, які гарантують права та обов'язки громадян, пов'язані із захистом України Виконання ситуативних завдань (на вибір) Дослідження екологічних викликів глобалізації Проаналізувати один із глобальних екологічних викликів (зміна клімату, вирубка лісів, забруднення океанів). Визначити, як глобалізація сприяє цим проблемам і які міжнародні ініціативи спрямовані на їх вирішення. Створити інфографіку з ключовими фактами. Кейс-аналіз: російська агресія як виклик світовому порядку

гідності і пропонує способи його захисту [12 ГІО 5.1.3-1] обґрунтовує необхідність захисту прав і гідності людини [12 ГІО 5.2.1-1] пояснює способи реалізації та механізми захисту власних прав у демократичний і законний спосіб [12 ГІО 5.2.1-2] моделює соціальні ситуації з погляду дотримання прав людини і вимог законодавства [12 ГІО 5.2.2-1] тлумачить основні поняття міжнародного гуманітарного права та його роль у захисті життя і людської гідності [12 ГІО 6.3.2-1] пояснює важливість міжнародної співпраці у відсічі військовій агресії, необхідність обмеження насильства в умовах збройного конфлікту і невідворотності покарання за воєнні злочини [12 ГІО 6.3.2-2]	європейськими та світовими партнерами. Участь України в міжнародних організаціях (ООН, ОБСЄ, Рада Європи, СОТ). Європейська інтеграція України: угода про асоціацію з ЄС. Співпраця України з НАТО: ключові напрями. Орієнтовні теми практичних занять. Як ефективно застосовувати міжнародне право для вирішення сучасних конфліктів? Яку роль відіграють неурядові організації у формуванні глобальної безпеки? Як глобалізація впливає на збереження української культурної ідентичності? Яким чином глобальні економічні процеси сприяють чи перешкоджають розвитку України? Чому російська агресія проти України становить загрозу для глобального	Дослідити, як російська збройна агресія проти України вплинула на демократичні цінності та світовий порядок. Проаналізувати реакцію міжнародної спільноти (санкції, резолюції ООН, гуманітарна допомога). Підготувати есе. Організувати рольову гру, де учні/учениці представляють різні країни чи організації (наприклад, ООН, НАТО, ЄС) і вирішують умовну міжнародну проблему (конфлікт, економічна криза, гуманітарна катастрофа). Підготувати звіт про принципи міжнародного права, застосовані під час гри. Аналіз діяльності міжнародної організації Обрати одну урядову (ООН, ОБСЄ) або неурядову організацію (Amnesty International, Greenpeace) та дослідити її роль у
---	---	--

моделює способи дій, спрямованих на утвердження демократії в Україні, захист національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України, державної незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу [12 ГІО 5.1.1-3] обґрунтовує необхідність захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України та збройної відсічі агресії [12 ГІО 6.3.1-1]	демократичного порядку? Чи можуть міжнародні організації ефективно протистояти сучасним загрозам?	забезпеченні глобальної безпеки чи вирішенні міжнародних проблем. Підготувати презентацію з прикладами діяльності організації. Дослідження порушення міжнародного права Проаналізувати реальний кейс порушення міжнародного права (наприклад, анексія Криму, порушення прав людини в зонах конфлікту). Визначити, які норми міжнародного права були порушені та які механізми застосовувалися для реагування. Підготувати звіт. Аналіз Угоди про асоціацію Україна – ЄС Ознайомитися з ключовими положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Вибрати один аспект (торгівля, освіта, культура) і дослідити, як угода вплинула на Україну. Підготувати звіт або інфографіку з
---	--	---

		конкретними прикладами. Дослідження участі України в міжнародних організаціях Обрати одну організацію (ООН, ОБСЄ, СОТ, Рада Європи) та проаналізувати внесок України в її діяльність (участь у миротворчих місіях, резолюціях, економічних проєктах). Підготувати презентацію або есе.
--	--	--

Розділ II Інформаційне суспільство

добирає та оцінює різноманітну інформацію щодо важливих суспільних питань [12 ГІО 4.2.1-2] досліджує ситуації в місцевій громаді (у закладі освіти тощо), виокремлює явища чи процеси, які потребують змін [12 ГІО 6.2.1-1] пропонує ефективні способи розв'язання	Тема 1. Медіа як індикатор демократії. Свобода слова та її значення. Етика і відповідальність у медіа. Обмеження свободи слова. Свобода мас-медіа як показник демократичності суспільства. Цензура її суть і прояви. Замовні матеріали їхні ознаки та вплив на суспільну думку. Місія суспільних медіа. Роль шкільних медіа у формуванні інформаційної культури.	Обговорення проблемного питання (на вибір) Опрацювання (читання із розумінням) та обговорення документів, які гарантують права та обов'язки громадян, пов'язані із захистом України Виконання ситуативних завдань (на вибір) Створення шкільного медіа-проєкту Розробити концепцію шкільного медіа (газета,
---	--	---

виявлених проблем місцевих громад (закладу освіти) [12 ГІО 6.2.1-2] виявляє і оцінює інформаційні маніпуляції і пропаганду, ідентифікує упереджені погляди і припущення у джерелах інформації [12 ГІО 3.2.2-2] установлює достовірність джерела інформації [12 ГІО 3.3.1] критично аналізує причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації [12 ГІО 3.3.2] оцінює відмінності в джерелах різного походження [12 ГІО 3.1.1-2] формулює питання щодо походження і змісту джерела інформації [12 ГІО 3.2.1-1] досліджує збіги і розбіжності між даними різних джерел і позиціями авторів [12 ГІО 3.2.2-1] характеризує вплив	Тема 2. Маніпулятивний вплив медіа. Види та методи маніпуляцій у медіапросторі. Розпізнавання фейкової інформації, пропаганди та постправди. Роль медіа у провокуванні конфліктів та поширенні стереотипів. «Мова ворожнечі»: визначення та способи виявлення. Сутність та методи ведення інформаційних війн. Тема 3. Критичне сприйняття та протидія маніпуляціям мас-медіа. Оцінка достовірності інформації в мас-медіа. Джерела інформації. Розрізнення фактів та суджень. Авторство медіатексту. Професійні стандарти журналістики. Методи критичного аналізу медіатекстів. Складові інформаційної безпеки. Тема 4. Кібербезпека Приватність і конфіденційність у	блог, подкаст або сторінка в соцмережах). Визначити місію, цільову аудиторію та принципи етичного висвітлення інформації. Створити пробний матеріал (стаття, відео, пост). Дебати: Свобода слова vs відповідальність Організувати дебати в групі на тему балансу між свободою слова та відповідальністю журналістів. Підготувати аргументи для обох сторін, використовуючи приклади з реальних медіа. Створення інформаційного чек-листа. Розробити чек-лист для перевірки достовірності інформації в медіа (наприклад, 5–7 критеріїв: джерело, автор, дата, докази). Протестувати чек-лист на 2–3 медіатекстах і презентувати результати. Аналіз медіатексту на відповідність журналістським
---	--	--

технологій на життя людини та суспільства в минулому і тепер [12 ГЮ 6.3.1-5]	цифровому середовищі. Цифрова ідентичність і її захист. Соціальні мережі: ризики та можливості. Права людини в Інтернеті. Етика поведінки в мережі та безпека. Кіберзлочинність її види та основні загрози. Кібератаки в умовах конфліктів та їхні основні цілі. Захист прав дітей і молоді в онлайн-просторі. Орієнтовна тематика практичних занять. Яким чином шкільні медіа можуть виховувати в учнів відповідальне ставлення до створення контенту? Як критичний аналіз медіатекстів може захистити від маніпуляцій? Алгоритми захисту своєї цифрової ідентичності від кіберзагроз у соціальних мережах. Яким чином дотримання етики в онлайн-спілкуванні сприяє зменшенню кібербулінгу? Як забезпечити захист прав	стандартам Проаналізувати новину чи статтю за журналістськими стандартами (точність, об'єктивність, баланс думок, відокремлюваність фактів від коментарів). Розпізнавання фейкової інформації Знайти в медіа чи соцмережах приклад фейкової новини, пропаганди або постправди. Проаналізувати її за критеріями: джерело, факти, маніпулятивні техніки. Підготувати презентацію з поясненням, як відрізнити правдиву інформацію від маніпулятивної. Аналіз мови ворожнечі в медіа Обрати статтю, пост у соцмережах або телевізійний сюжет. Визначити, чи є в матеріалі ознаки мови ворожнечі (стереотипи, дискримінація, упередження). Запропонувати, як можна
---	---	---

	дітей і молоді в онлайн-просторі в Україні?	переформулювати матеріал, щоб уникнути негативного впливу. Кейс-аналіз інформаційної війни Дослідити приклад інформаційної війни (наприклад, російська пропаганда проти України). Виявити основні наративи, методи маніпуляції та їхній вплив на аудиторію. Підготувати звіт або інфографіку.
--	---	---

Розділ III Основи тактичної медицини

збереження здоров'я, формування й розвитку безпеки й добробуту [12 СЗО 1.1.2-1] аналізує та моделює втілення у власне життя оптимальних стратегій безпечної поведінки для збереження життя й здоров'я власного й навколишніх у ситуаціях невизначеності [12 СЗО 1.1.2-2] оцінює ризики й приймає рішення щодо надання домедичної допомоги собі та іншим особам у невідкладних станах відповідно до	Сучасні протоколи допомоги в умовах бою/надзвичайних ситуацій. Алгоритм MARCH. Послідовність дій при наданні допомоги. М (Massive Hemorrhage): Ознаки критичної кровотечі. Способи її зупинки за допомогою тампонування та турнікетів Ознайомлення з роботою турнікетів та правилами їх накладання. Тампонування рани." А (Airway):	Лекція-презентація, робота зі схемою алгоритму. Практичне заняття: відпрацювання накладання турнікета на манекені та один на одному (верхня третина стегна/плеча). Демонстрація на манекені, практичне відпрацювання на манекені. Лекція-демонстрація, практичне відпрацювання на манекені. Лекція, розбір клінічних випадків. Демонстрація
---	---	--

протоколів і алгоритмів [12 СЗО 1.3.1] володіє вміннями надання домедичної допомоги з урахуванням оцінки ризиків, власних можливостей і дотримання правил безпеки [12 СЗО 1.3.1-1] практично застосовує відповідні протоколи й алгоритми надання допомоги собі й навколишнім за потреби [12 СЗО 1.3.1-2] визначає ймовірні ризики в умовах невизначеності [12 СЗО 2.1.1-2] аналізує взаємодію чинників у надзвичайних і небезпечних життєвих ситуаціях [12 СЗО 2.2.1-2] обґрунтовує рішення щодо вибору стратегії поведінки для збереження власних безпеки, здоров'я й добробуту з урахуванням аналізу опрацьованої інформації та ймовірних моделей небезпечних ситуацій [12 СЗО 2.3.1-1]	Забезпечення прохідності дихальних шляхів. Методи відновлення прохідності. R (Respiration): Дихання. Допомога при пораненнях грудної клітки. Поняття про пневмоторакс. Оклюзійна наліпка. C (Circulation): Кровообіг. Огляд постраждалого на наявність інших кровотеч. Основи протишокових заходів. H (Head injury/Hypothermia): Травма голови/Гіпотермія. Оцінка свідомості. Запобігання переохолодженню (термоковдра). Серцево-легенева реанімація (СЛР). Алгоритм дій при раптовій зупинці серця. Компресії грудної клітки та штучні вдихи. Автоматичний зовнішній дефібрилятор (АЗД). Призначення та правила використання. Допомога при травмах	використання термоковдри, практичне заняття. Практичне заняття на манекенах: відпрацювання повного циклу СЛР. Демонстрація роботи тренувального АЗД. (За наявності, або у вигляді онлайн симулятора) Практичне заняття: накладання імпровізованих шин. Виконання ситуативних завдань на застосування стандартних моделей надання домедичної допомоги з урахуванням дотримання прав людини Моделювання надання домедичної допомоги з урахуванням оцінки ризиків, власних можливостей і дотримання правил безпеки Опрацювання та практичне застосування відповідних протоколів й алгоритмів надання допомоги собі й навколишнім за потреби
---	--	---

	опорно-рухового апарату. Ознаки переломів, вивихів. Імобілізація кінцівок за допомогою підручних засобів. Транспортування постраждалих. Методи перенесення/перетягування однією та кількома особами. Використання імпровізованих нош.	Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою симуляторів
Розділ IV Цивільне населення в кризових умовах		
зіставляє прогнозовані та непередбачені небезпечні ситуації природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.1.1] аналізує ризики виникнення, взаємодію факторів небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального і воєнного походження [12 СЗО 2.2.1] прогнозує наслідки небезпечних ситуацій природного, техногенного, соціального характеру і воєнного походження,	Джерела небезпечних ситуацій у воєнний час. Надзвичайні ситуації, які характерні для регіону. Потенційно небезпечні об'єкти міста (району) та їх коротка характеристика. Попередження виникнення можливих надзвичайних ситуацій. Дії в умовах радіаційного, хімічного, біологічного (РХБ) забруднення. Йодна профілактика. Правила поведінки на забрудненій місцевості.	Лекція, робота з інструкціями, створення інфографіки. Дискусія, аналіз прикладів фейкових новин, рольова гра. Здійснення моніторингу та аналіз інформації для прогнозування наслідків небезпечних ситуацій Моделювання алгоритму безпечної поведінки в умовах радіаційного, хімічного, біологічного (РХБ) забруднення. Робота в групах (аналіз

аналізуючи та оцінюючи ситуацію [12 СЗО 2.2.2] використовує принципи медіаграмотності щодо здоров'я, безпеки та добробуту в різних джерелах [12 СЗО 4.2.1] оцінює важливий вплив відповідальної поведінки на власні безпеку, життя, здоров'я й добробут тепер і в майбутньому [12 СЗО 3.3.2-1] вміє знаходити мотивацію та виявляє гнучкість щодо власної діяльності й досягнення цілей в умовах швидких змін, складнощів [12 СЗО 4.6.2-3] застосовує інформацію щодо роботи служб, які надають компетентну й фахову допомогу й застосовує її відповідально за потреби [12 СЗО 1.1.1-2] співпрацює в команді на основі особистих знань, умінь і прагнень кожного її члена для досягнення результату діяльності, спрямованої на здоров'я, безпеку та добробут	Часткова санітарна обробка. Інформаційна безпека під час надзвичайної ситуації. Дезінформація, фейки, маніпуляції. Джерела достовірної інформації. Протидія панічним настроям. Роль громади та волонтерства у цивільному захисті. Взаємодопомога. Співпраця з рятувальними службами. Практичні заняття: віртуальні симуляції, СЛР, турнікет, психологічна допомога).	прикладів надзвичайних ситуацій), презентації учнів, мозковий штурм Визначення алгоритму і моделювання безпечної поведінки для запобігання небезпечним ситуаціям різного характеру Зустріч з волонтерами/представниками ДСНС (за можливості), розробка міні-проєкту «Чим я можу допомогти?». Практична робота.
--	--	--

[12 C3O 4.7.1]		
----------------	--	--